

Cirill Akadémia dísztagsága meg az összes orldók szalagja jut neki (mert nemcsak a gyémántokat, az érméket is ellopták már). S a kiüntető megbízás, hogy írja meg a VII. EM-MANUEL ÉS KORA című munkát. Amiből persze semmi sem lesz Mátyás István tollából, mert a Párizsba száműzött VI. Iván közben pénzt hajt föl, és a cirillek egyből ráclöbbernek, mily igazságtalan volt őt elűzni, s mennyire illő visszahelyezni őt trónjára.

A második kisregény ezt a bukást és renovációt meséli el. Meg kellett ezt írnia Heltai-nak. Nemcsak s nem is elsősorban az első nagy sikere indítására. Nem is csak a történet, a regény kerekké tétele okán s a társadalmi-erkölcsi szerkezet megállíthatatlan körmozgása megmutatására. Hanem – mindezzel együtt – a saját magatartása érzékelte-tésére annak az embertípusnak erkölcsiségével, szellemiségével szemben, amelyet kacagató szatírával, kifogyhatatlan ötletességgel, remek műfajértéssel élénk állított.

S műfajértése itt sem hagyja cserben. Nem kezd erkölcsi, szociális, politikai fejtegetésekbe. Nem is rendez nagy naturalisztikus tragikumú vagy szarkasztikus csattanójú, színpadias végjelenetet, amire századfordulós elődei oly erősen hajlottak. Mátyás István – kissé mindig az író alteregója – nem ölt magára ítélethirdető-talárt. Megelégszik azzal egyrészt, hogy kitanulta ezt a világot, másrészt azzal, hogy emberi jóságára ébreszti, polgári tisztességre, szolid tevékenységre veszi rá barátját. VII. Emmanuel visszatér a Hotel Familybe, elveszi ennek tulajdonosnője érte rajongó, színházi naivának készülő lányát, s lesz a sok száz apró párizsi hotel egyikének érdemes gazdája.

5. Szentimentalitás? Didaktika? Egyik sem. A kisember erkölcsiségének dicsérete. A kisemberé, aki meglepetéssel és elképedéssel fedezi föl közszereplők nagy részének hazug, kapzsi, becsületet alig ismerő világát; de nem veszi el a maga tisztességét, emberi szolidaritását, munkaszeretetét, jobbító vágyát. Heltai egész életművén keresztülhúzódik ez a melankóliával és nosztalgiával, öniróniával és önérzettel vállalt kisemberdicséret, -védelem és -kultusz. Nem becsülte le a politikát, de nem érzett hozzá kedvet. A világ változását, jobbítását, úgy tetszik, az egyesek, az egyének jobbulásán, jobbításán át vélte eredménye-

sebbnek. Az ügyesek, az erősek, a kíméletlenek fölébe kerelkedhetnek, de mégiscsak az ő munkája tartja fenn a világot, az ő erkölcsé a rendező elv, az ő szolidaritása a békesség-szerző. Talán ismerte, talán nem Goethe híres mondatát (amit Babits oly szívesen idézett): a legnagyobb közösség az egyének közössége.

Márai Sándor igen nagyra becsülte és szerette Heltait. Aligha véletlen. Az ő remekművében, az EGY POLGÁR VALLOMÁSAI-ban, ha mellékszereplőként is, s egyben emeltebb szinten is, egész soruk van jelen ezeknek a kisemberfiguráknak. Heltai megteremtette azt a hangnemet, azt a stílt, azt a modort, amelyben a maga mindennapiságában, esendőségében is központi alak lehetett. Szegényebb volna e modor, e stíl, e hangnem nélkül irodalmunk és szegényebb emlékeztető a magyar polgári világ ez érdemes típusa és korszaka.

Németh G. Béla

NAGY PIPA, KEVÉS DOHÁNY

Nemeskürty István: A magyar irodalom története 1000–1945, I–II.

Akadémiai Kiadó, 1993. 1031 oldal, 831 Ft

A hazai könyvpiac komoly hiányossága volt az elmúlt években, hogy a rövid, de alapos irodalomtörténeti kézikönyvek iránt mutatkozó olvasói igényt nem tudta kielégíteni. Ebben a helyzetben a könyvkiadás számára csupán két járható út maradt: vagy régebbi munkákat újít fel, vagy olyanokat hoz forgalomba, melyek népszerűsége gyakran nem áll arányban szakszerűségükkel. Ez utóbbi jelenségre is példa Nemeskürty István új köteté, mely *DIÁK. ÍRJ MAGYAR ÉNEKET* című munkájának (Gondolat, 1983) átdolgozása. Tudományos szempontból már az eredeti mű is igencsak gyenge lábakon állt, és ezen az átdolgozás – amin elsősorban bővítést érthetünk – sem változtatott. Ennek ellenére a könyvet a művelődési és közoktatási miniszter rendelete mintegy rangosította: a középiskolai oktatásban tankönyvként használható-

nak nyilvánította. Mind emiatt, mind Nemeskürty vállalkozásának méreteit tekintve fontos megvizsgálni, megérdemli-e a kötet ezt az elismerést, illetve követelheti-e magának egyáltalán az *irodalomtörténet* megnevezést.

A DIÁK. ÍRJ MAGYAR ÉNEKEI! tájékoztatása szerint a szerző nem szaktudományos munkát akart írni, szövegét – ha kimondatlanul is – mint esszét jelöli meg. Ezen 1993-ban sem változtatott, lényegében az olyan típusú egyszemélyes feldolgozások hagyományát követi, melyek sorában Szerb Antal munkája lehet példaadó. Kutató és töprengő elmélyedés nélkül persze inkább szakmainak álcázott publicisztika szokott születni, ám Nemeskürty az új címváltozással szigorú elvárások elé állítja magát. Arra kell választ találnunk, mennyiben felel meg a szöveg saját címének, melyet mint önmeghatározást állandóan szem előtt kell tartanunk. Ennek fényében azonban, ha nem tekintünk is mást, csak azokat a legminimálisabb követelményeket, amelyek irodalomtörténeti kézikönyvvé tesznek egy szöveget (irodalomtudományi koncepció; következetes fogalomhasználat; irodalomszociológiai és művelődéstörténeti háttéranyag megfelelő alkalmazása; adekvát műelemzések; filológiai pontosság stb.) – ezek hiányát vagyunk kénytelenek tapasztalni.

Kezdjük a legalapvetőbb kérdésekkel. Az olvasás során feltűnő fogalomzavarral szembesülünk. A szerző gyakran tulajdonít többekévébő körülfaragott fogalmaknak önkényesen más jelentést, czáltal szövegében a kategóriák valóságos káosza érvényesül. Csupán egy-két példa erre az irodalmi műfajok köréből. Nemeskürtynél a legenda valójában novella; Rákóczi VALLOMÁSAI énrégénynek minősülnek; a „modern elbeszélés” Faludi Ferencsel kezdődik. Továbbá akad itt „önéletrajzi regény Bethlen Miklós modorában”; olvashatunk Berzsenyi-verset „prózai sorokba tördelve”; illetve „Petőfi verseit szoros egymásutánban, lírai elbeszélésként... élvezhetjük igazán” (498. o.). Fogalmak helytelen használatával a történelem vonatkozásában is találkozunk; a szerzőnél például a nemzet eszméje középkori politikai és irodalmi tendenciák lényegi szervezőjeként játszik fontos szerepet, miközben az ún. *hungarustudatról* szó sem esik. Így aztán nem csoda, ha megcsúszik a tolla: „A maga választotta

Pannonius név azonban eleget mond: magyarnak vallotta magát.” (76. o.) A szerző történelem-szemlélete egy manapság már anakronisztikusnak számító ideologikus beállítottságon alapul, ráadásul ez a vulgáris, marxizáló nézőpont többnyire nevéstégesen felületes kontextusban körvonalazódik. Csupán három példa a sok közül. A reneszánsz írói „a termelőerők és a termelési viszonyok feltűnő változásának hatására úgy érezték, hogy végéhez közeledik... a középkor” (73. o.); „Korunkban Ady Endre érezte meg először; hogy a kuruc szabadságharc utolsó éveiben milyen csapdává vált az osztráyharc élelédése” (295. o.); ill. Barta Lajos „a szocializmus eszméit hirdető novelláival és regényeivel... szerepet játszott a forradalom előkészítésében is” (811. o.). Vajon mit szolt mindehhez – ha olvasta – a művelődésügyi tárca?

A szerző kulturális antropológiai ismereteknek is híjával van, ezek hiányában viszont nehéz behelyezkednie letűnt korok emberi szituációiba. Jó példa erre az, ahogy a vallás témakörét kezeli. Nemeskürty a kereszténységet ideológiaként interpretálja, s ez a felfogás a középkor tárgyalása során komoly zavarokhoz vezet. Egyrészt fogalmi összevisszaság ismét (a keresztény szeretet voltaképpen szerelem vagy erotika; az alázat valójában góg), másrészt teljes szövegek értelmezése lett torz és hamis. Idegenként tekint a szerzetesek és apácák „különös” világára; értetlenül szól a misztika írásos emlékeiről. Az aszkézist valamiféle „érdekes vonás”-nak tartja (12. o.), és megjegyzi: „András remete Mór megfogalmazásában olyan furfangos körültekintéssel kínozza önmagát, hogy az a mai olvasót mosolyra fakasztja.” (11. o.) A szerző legfőbb módszertani hibája az, hogy általában saját – a társadalmiság-nemzetközpontúság koordináta-rendszerén alapuló – világmagyarázó elvcit kéri számon a XI–XV. század vallásosságának művészi vagy magatartásbeli megnyilvánulásain. Egyszerűsítő látásmódja például a legenda összetett világát csupán a politikai vonzatokra redukálja. Kizárólag így képes némiképp felmentést adni a MARGIT-LEGENDA különben ellenérzéssel szemlélt szereplőinek: „Ez a gyönyört fájdalomban kereső és találó magatartás azonban mégsem volt ferde hajlamú leányok torz időtöltése. Ők valóban hitték, hogy... önkínzó életük Isten előtti áldozat az elgyötört haza nyugalmaért...” (38. o.) Úgy tűnik, a (latin és

magyar) vallásos irodalom Nemeskürtynél önmagában nem, kizárólag csak eszköz voltában értékes, amennyiben egyáltalán alkalmat adott a magyar nyelvű szépirodalom kibontakozására, a nyelv kifejezőerejének növekedésére.

A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE 1000–1945 olvasása nyilvánvalóvá teszi, hogy Nemeskürty szemléletén és kifejezőmódján a korszerű irodalomtudományi irányzatok leg-halványabb hatásait sem lehet felfedezni. Nála a lírai költemény egyszerű lélektani vagy élettörténeti dokumentum (Ady költői életműve egyvégtében olvasva „egy lélek regényét” adja, 722. o.), ami aztán olyan félreértésekhez vezet, mint az író és a vers beszélőjének azonosítása például Kosztolányi Dezső KÖLTŐ A HUSZADIK SZÁZADBAN (859. o.) vagy Szabó Lőrinc VEZÉR című verse esetében (949. o.). Ezután már nem meglepő, ha az epikus alkotás – amint a regény- és novellaösszegzésekben kiderül – alapüzenete és technikája helyett inkább cselekményével, szereplőivel, illetve színterével azonos, ezekkel írható le. Ízelítőül két interpretáció. A LÉGY JÓ MINDHALÁLTIG: „Gyerekregegy. De milyen. Egy jó szándékú, jól tanuló, de az alsóbb néposztályból a kollektívumba vergődött kisfiút alaposan végigpofoz az élet, közelebből az iskola és közvetlen környéke...” (911. o.); Gozdsú Elek ULTIMATIÓ-ja: „...a falusi társadalom legalján lengődő, mégis bárgyún boldog sírását az éjti kétségbe, hogy a koporsó nélkül sírba pottyantott hulla »pukkadtt egyet«, salfüvődött hasa valósággal szétspriccelte a belek tartalmát.” (679. o.) Ez utóbbi példa nemcsak azért szép, mert közel sem fedli az elbeszélés fabuláris síkját, hanem azért is, mert a mondat zárórésze nem az eredeti szövegről szól, inkább Nemeskürty képzelőerejéről árulkodik. Vajon mi lehet ennek a lényegről tudomást nem vevő művészetszemléletnek az oka? A válasz a szerző – olvasataihoz fűzött – szubjektív kiszólásaiban keresendő. Az irodalmi alkotások az ő számára mint valamilyen „hasznos nyújtó dolgok” léteznek. Egy mű elsősorban akkor értékes, amikor „gyermeki figyelemmel kísérjük a mese kacskaringózó szálait, kíváncsian követjük a mesélőt az epizódok indái között” (547. o.). Ezen a rostán aztán kiveszhetnek néhányan, ahogy Goethe vagy az „unalmas” Főtös is (569. és 564. o.). A műalkotást továbbá az is legitímálhatja, ha közéleti-társas-

dalmi érvénye van, amint ezt a már idézett Barta Lajos-értékelésből is láttuk, vagy ha történelmi dokumentumként fogjuk fel, mint Kisfaludy Károly MOHÁCS című költeményét, mely „a történettudományi elemzés pontosságával” is kitűnik (425. o.). Kemény is, bár „nehézkés”, olvasandó, mert „annyi bizonyos, hogy Móricz ERDÉLY-ÉIG egyetlen írótól sem lehetett olyan jól megtanulni hazánk keserves történetét”, mint tőle (569. o.). Így már világos, miért hiányzik a könyvből a magyar irodalom legjavának, többek között a bölcséleti jellegű költészetnek a bemutatása. Egyetemes jelentőségű alkotások elemzésével marad adósnak a szerző, csak szűrőpróbaszerűen említek néhányat. Semmit sem találunk a következő versekről: Janus Pannonius: SAJÁT LELEKÉHEZ; Csokonai Vitéz Mihály: AZ ESTVE; HALOTTI VERSEK; MAROSVÁSÁRHELYI GONDOLATOK; Berzsenyi Dániel: AZ IGAZI POÉZIS DICSÉRETE; Vörösmarty Mihály: GONDOLATOK A KÖNYVTÁRBAN; ELŐSZÓ; A VÉN CIGÁNY; Arany János: KERTBEN; AZ ÖRÖK ZSIDÓ; Tóth Árpád: ELÉGIA EGY REKETTVEBOKORHOZ; Babits Mihály: ESTI KÉRDÉS; MINT KÜLÖNÖS HIRMONDÓ; József Attila: ESZMÉLET.

Az ilyen típusú olvasói magatartásból ered az is, hogy az irodalmi mű mindig egyértelmű, biztosan megfejthető üzenet hordozójának látszik, így nem túlzás azt állítani, hogy Nemeskürty irodalomtörténete alapvetően művészetidegen közelítésre épül. Az esztétikai analízis háttérbe szorításával a szerző saját magát gátolja meg abban, hogy bonyolultabb műalkotásokat összetettségükben tudjon interpretálni, s ez nemegyszer félreértelmezésekhez vezet. Mivel a szerzőt főképpen a közéleti szféra érdekli, akkor van clemében, ha nem kénytelen poétikai ügyekkel bajlódni. Magáért beszél az a részlet, ahol az általa kétegy nélkül méltányolt Jókai-regényről így ír: „A FEKETE GYÉMÁNTOK, ez a magyar GERMINÁL, majdnem tizenöt évvel Zola regénye előtt, egy addig soha nem ábrázolt világot: a bányászok életét mutatja be áhítatos tisztelettel és a magyar ipar és bányaművelés fellendítése iránti mondhatni propagandisztikus hűvel. Ez akkor közügy volt: hiszen a kiegyezés után is tartott a párharc a magyar és a bécsi tőke között, sőt ekkor éleződött ki igazán, mert a lecsillapított Magyarországnak egy Bécsset kiszolgáló agrárország szerepét szánták.” (633–634. o.)

Az esztétikai szemlélet elhanyagolásával elvész az a lehetőség, hogy a szerző a magyar irodalom nagyságát immanens módon, műalkotások elemző értékelésével bizonyítsa. Adekvát műelemzést nem találunk tollából. Ezt néha büszkén hangsúlyozza („*Ez is olyan remeklés, amit túlokoskodó széptani okvetetlenkedéssel csak tönkretelhetünk*” 504. o.), de leginkább leplezni próbálja. A hiány elfedése céljából három megoldással kísérletezik. 1. Szakirodalmi vendégszövegek sűrű szerepeltetése. 2. Hosszabb-rövidebb szépirodalmi idézetek közlése, melyekhez tartalmi kommentárokat, semmitmondó asszociációkat, valamint patetikus és deklaratív kijelentéseket fűz (a „legötletesebb” Radnótival kapcsolatban: „*Kár lenne ezt a remekművet prózai szavakkal újramagyarázni. Letörölnénk a hamvát.*” 991. o.) 3. A leglátványosabb pszeudoanalitikus eljárás az ún. motívumanalógiák futtatása. Látszólag mintha mondana valamit a különböző műalkotások körülbelül azonos tartalmi egységeinek egymás mellé rendelése, közelebbről megvizsgálva azonban feltárul a módszer üressége. A valódi motívumkutatás ugyanis nem merül ki mindebben, hanem: a) kimerítően értelmezi a motívumot eredeti környezetében; b) pontosan nyomon követi vándorlását; c) vizsgálja a kontextuális jelentésváltozást stb. Nemeskürtynél a számtalan ide-oda utalásnak csupán az a szerepe, hogy az olvasó elfelejtsen rákérdezni a tárgyalt szövegre. Valaminek azonban pótolnia kell az esztétikai szféra háttérbe szorulását. Innen nézve azonnal fölismerjük, mire is szolgál az a töméntelen adathalmaz (kevésbé fontos személyek és helységek nevei; mindenféle felesleges évszám és életrajzi kitérő; latin könyvcímek stb. stb.). Ezek tömkelege hivatott feledtetni a szakmai semmitmondást, amire nagy szüksége is van a szerzőnek, hiszen nemegyszer kimagasló írókra vagy alkotásokra csak pár szót veszteget. Mintha az extenzív teljesség lenne Nemeskürty eszménye, ám vitathatatlan, hogy egy ezeroldalas összefoglalás erre nem törekedhet, illetve ha mégis, ez súlyos aránytalanságokhoz vezet. A teljesség igénye nélkül néhány újabb példa. Csokonai lírai költészete a költőre szánt tizenkét oldalból ötöt kap, ebből is két oldal idézet. A HIMNUSZ bemutatása csak néhány szerzői és tizenkét sor idézet közlésével történik.

A SZÓZAI-ra harminc sor jut, ám Vörösmarty halála és temetése egy teljes oldalt tesz ki. Arany János ŐSZIRÉK című ciklusára fél oldal is elég, míg Jósika Miklós hétnél is többel dicsekedhet. Radnóti Miklós három, Füst Milán két oldalt ér. József Attila NAGYON FÁJ című kötetét és utolsó verseit összesen három oldal tárgyalja, de ebből is kettő idézet. Szabó Lőrinc verseiről – pedig a szerző elismeri róla, hogy „*Illyéssel együtt, József Attila után, nemzedékiünk legjobbjá*” (948. o.) – csupán annyi szó esik, mint Mécs Lászlóról: egy oldal. Németh Andor csak egyszer van megemlítve, Szentkuthy Miklós, Hamvas Béla, Faludy György, Örley István, Kovács Imre vagy Szabó Zoltán neve elő sem fordul a könyvben.

Ha egy irodalomtörténet írója nem képes önálló szakmai munkára, természetes, hogy vagy elsietetten ítél, vagy már meglévő publikációkat hív segítségül. Az elsőre kínáló sok-sok példa közül emlitem Justh Zsigmond dilettánsként való értékelését (680. o.), Márai Sándor A GYERTYÁK CSONKIG ÉGNEK című regényének elmarasztaló bírálatát (957–958. o.) és Harsányi Kálmán A KRISZTÁLYNÉZŐK című regényének a formai hiányosságokat figyelmen kívül hagyó, időlogikus felhangú dicséretét (824. o.). A második esetet jól érzékelteti, hogy magasrendű műveket igen gyakran vendégszövegekkel ismertet; a baj itt az, hogy szakirodalmi tájékozottsága nem alapos, figyelmen kívül hagyja a legfrissebb publikációkat, így aztán már régen elavult nézetek is rendre felbukkannak. Aranyról – Petőfivel és Vörösmartyval összevetvén – például ezt olvashatjuk: „*az ötvenes évek Arany Jánosának lírai termése tagadhatatlanul gyengébbnek bizonyul amazokénál*” (545. o.). De jelentősebb szépirodalmi munka is kimaradhat, ha véletlenül csak a nyolcvanas években adták ki (RÁKÓCZI-EPOSZ, 1988), vagy csak ekkortájt tisztázódott szerzősége (Pálóczi Horváth Adám: FELFEDEZETT TITOK, 2. kiadás, 1988). Ám Nemeskürty a szakirodalom mellett a DIÁK. ÍRJ MAGYAR ÉNEKET recenzióival sem törődött. Így Barta János átfogó – koncepcionális kérdéseket és részleteket egyaránt érintő – bírálatának tanácsait sem fogadta meg (MAGYAR IRODALOM – ÖMLESZTVE, *Alföld*, 1984/9.). Persze nem kötelező egy kritika minden tételét tekintetbe venni, de legalább a neves irodalomtörténész

által felrútt filológiai pontatlanságokat illet volna kijavítani. Nemeskürty ezt sem tette meg. Kemény Zsigmond ZORD IDŐ című regényénél például 1993-ban is megmaradt a hibás évszám („*irta 1854–56 között, megjelent 1857. január*” 569. o.).

A könyv szerkezeti felépítése esetleges. Egyszer van kultúrtörténeti bevezetés (barokk), máskor nincs (reneszánsz); a történeti háttér néha részletező (XVII. sz.), más esetben viszont vázlatos (XVI. sz.), s alkalmazása csupán a múlt századtól következetesebb. Nem jobb a kép a szerző stílusa tekintetében sem. Átgondolatlan szövegfolyama túlszűfolt; modoros fordulatok vegyülnek az előadásba; eltérő szövegtípusok váltakoznak, s ez utóbbi például AZ EMBER TRAGÉDIÁJA ismertetése során kaotikus hatást eredményez. Még fikciós részeket is találunk a könyvben. A szakirodalomból vett idézetek ebben a helyzetben ahelyett hogy összefognák, még inkább szétvetik a szöveget, mert így sokkal élesebb fénybe kerül az az ellentét, mely ezek világos beszédmódja, illetve a szerző zaklatott és pongyola fogalmazványa között feszül. Nemeskürty gyakran megengedhetetlenül zsurikalitikus. Értetlenül állunk ilyen mondatok előtt: „*Valósággal dühöngött a kegyességi iradalom*” (308. o.); a NÉRŐ „*nem jobb (és nem rosszabb) mint Kosztolányi kortársainak számos jó beszélye*” (862. o.); „*...a vers olvasása – ha átélve és átgondolva olvassuk, netán félhangosan mondjuk – bennünket is izgalmi állapotba hoz, s ha vérnyomásmérővel kísérleteznénk, bizonyára vérnyomásunk is emelkedne*” (930. o.); vagy: „*...hogyan apa és anyja így bánhasson fiával [József Attila], ahhoz az a társadalmi rend kellett, ami akkor volt*” (940. o.). De a legzavaróbb mégis az, hogy a dikció nem egyszer tudálatlan. Ez az eddigi idézetekből vagy a fentebb már elemzett „*motívumkutatás*”-ból is látható, de fontos megemlíteni, mennyi erőltetett, valójában semmitmondó analógia és utalás szövi át az előadást (pl. Pázmány és Petőfi – Salvador Dalí; Rákóczi Ferenc – E. A. Poe; Berzsenyi – Kierkegaard; Ady – Hieronimus Bosch stb.).

Végezetül a könyv filológiai hiányosságaira utalok. A szövegben jelentős az adattevészek, a tárgyi tévedések, illetve a súlyos nyomdalahibák aránya. Ezek kimerítő felsoro-

lására és helyesbítésére itt nincs hely (sem energia), csak mutatóba néhány (a *-gal jelölték ugyanígy található az 1983-as kiadásban). Groote nem a *devonito*, hanem a *devotio moderna* mozgalomát irányította (28. o.); AZ SZENT APOSTOLOKNAK MÉLTÓSÁGOKRÓL. szölv mű címének első szava helyesen: KÖNYVECESE (55. o.); Bornemisza Péter műve címének KÍSÉRTETEK szava (109. o.) több alakváltozatban is szerepel* (Kisírtetek 144. o.; Kisírtetek 308. o.); Pascal nem volt II. Rákóczi Ferenc kortársa* (319. o.); Asbóth János ÁLMOK ÁLMODÓJA című regényének végén nem Madách-, hanem Katona József-idézet található* (627. o.); Jókai A JÖVŐ SZÁZAD REGÉNYE című művét túlzás az atomháborúról való jóslatnak tekinteni (635. o.); Justh Zsigmond naplójának nem „*újabb*” kiadása jelent meg 1941-ben, hanem az első (680. o.); Osvát Ernő könyveit nem is vásárolhatták, mert életében egyetlen könyve sem jelent meg* (706. o.); Márai Sándor halálának évszáma: 1989 (822. o.); Szabó Dezső* a 829. oldalon Tisza István-nak, a 867.-en Tisza Kálmánnak támad; Cholnoky László INGOVÁNY című kötete nem elbeszélésgyűjtemény, hanem regény, és az 1919-es PIROSKA új kiadása* (870. o.); ez utóbbi mű különben a 820. oldalon regényként, a 870.-en novelláskötetként szerepl); Füst Milán ADVENT-je nem 1923-ban, hanem 1922-ben jelent meg* (884. o.); Schöppflin Aladár könyvének címe helyesen: A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE A XX. SZÁZADBAN* (887. o.); Kassák Lajos kötetének címe nem HARMINCÖT VERS, hanem 35 VERS* (881. o.) stb. A következő mondatához nem kell kommentár: Dsida Jenőnek „*életében három kölete jelent meg, a közfigyelmet a harmadik, posztumusz [!] ANGYALOK CITERÁJÁN (1938) ébresztette fel*”.

Összefoglalva a mondottakat azt gondolom, hogy Nemeskürty István munkájában nem történik meg a magyar irodalom fejlődésének alapos értelmezése, az alkotók életművének, legkiválóbb műveiknek irodalomelméleti közelítésű feldolgozása és esztétikai értékelése. A könyv oktatásban való felhasználása megtagadná az utóbbi húsz év minden tudományos és pedagógiai teljesítményét.

Kováts Zoltán